

Loučení s okresy

Antonín Buček

Okresní ostrovy pokladů

S koncem letošního roku končí činnost 73 okresních úřadů v České republice. Nejzřetelnějším výsledkem úsilí těch okresních úředníků, kteří se starali o ochranu přírody a krajiny je síť území, tvořících v naší krajině kostru ekologické stability. Okresy pečovaly o 1760 maloplošných zvláště chráněných území (přírodních rezervací a přírodních památek) s plochou více než 580 km². „Okresních“ chráněných území je tedy podstatně víc, než „ministerských“, neboť národních přírodních rezervací a národních přírodních památek, vyhlášených Ministerstvem životního prostředí je v ČR 217 (s plochou 302 km²). Trvalá existence dalších „ostrovů přírodních pokladů“ je zajišťována formou registrace významných krajinných prvků. Od vydání zákona č. 114/92 Sb. o ochraně přírody a krajiny, který tuto moderní kategorii zajištění přírodních hodnot zavedl, dokázali okresní úředníci registrovat 2382 významných krajinných prvků, dalších 4754 hodnotných území je k registraci navrženo. Okresní úředníci se také zasloužili o vyhlášení 128 přírodních parků. Již třetí rok pokračuje ve Veronice seriál o přírodních i kulturních hodnotách přírodních parků, takže naši čtenáři vědí, že hodnota přírodních fenoménů a krajinného rázu na jejich území je často srovnatelná s velkoplošnými zvláště chráněnými územími (přínejmenším s některými chráněnými krajinnými oblastmi). Přírodní parky přesto patří mezi „popelky naší krajiny“, neboť ústřední orgány státní ochrany přírody jim nevěnují takřka žádnou pozornost. Ani zmínku o nich nenajdeme ve Státním programu ochrany přírody a krajiny, přijatém vládou v roce 1998. Nelze se pak divit, že v současné době není známo ani to, jaká je celková rozloha přírodních parků v České republice.

Dobré i špatné příklady

Ve Veronice jsme ochránářskou činnost okresních úředníků sledovali od počátku vycházení časopisu. Již v roce 1987, v úvodním článku 1. čísla I. ročníku jsme upozornili na rozdílný přístup jednotlivých okresů tehdejšího Jihomoravského kraje k ochraně přírody. Chválili jsme například okresy Brno-venkov a Uherské Hradiště, které ve vyhlášení maloplošných chráněných území patřily k nejlepším. Na doslova průkopnickou činnost Ludmily Pečínkové na Brně-venkově v 80. letech minulého století navázali posléze Pavel Nesvatba a Petr Svoboda a jejich spolupracovníci, kteří dokázali, že tento okres končí s 9 vyhlášenými přírodními parky a 50 maloplošnými chráněnými územími a že má 320 registrovaných a 1500 navrhovaných významných krajinných prvků. V roce 2000 iniciovali na okrese podrobnou evidenci významných stromů, vyžadujících zvýšenou péči a ochranu. Do konce letošního roku bylo prozkoumáno území 60 obcí a zaevidováno více než 1500 významných stromů a jejich skupin. Na okrese Uherské Hradiště Jaroslav Hrabec a jeho spolupracovníci dále cílevědomě doplňovali síť chráněných území a významných krajinných prvků (pozorným čtenářům Veroniky nemohl uniknout takřka nekonečný a přitom dosud neukončený seriál J. Hrabce o mokřadech Hradištského příkopu v rubrice Zajímavosti z přírody). Uherskohradištská úředníci se také postarali o vyhlášení přírodních parků, z nichž jeden – Chříby - má podle mého názoru význam a parametry chráněné krajinné oblasti.

Výrazně se změnila situace na okresech Blansko, Hodonín a Znojmo, které patřily v roce 1987 k nejhorším. Na stěně kanceláře na okrese Blansko zůstává po Františku Mlatečkovi viset vzorově zpracovaný okresní generel územního systému ekologické stability krajiny, dokázal na blanenském okrese „vyúřadovat“ vyhlášení 5 přírodních parků a zvýšit počet

maloplošných chráněných území z 10 na 47. Podstatně se zlepšil stav ochrany přírody i na okrese Hodonín, kde jako okresní ekolog začínal svoji environmentální kariéru Libor Ambrozek, současný ministr životního prostředí. V roce 1987 zde nebylo žádné „okresní“ chráněné území, o deset let později jich bylo již 22. Hodonínští úředníci registrovali 65 významných krajinných prvků, 474 jich zůstalo v návrhu. Ze tří přírodních parků na hodonínském okrese pokládám za nejvýznamnější Strážnické Pomoraví, chránící nivu Moravy s přirozenými fluviálními procesy, s říčními meandry vyvinutými tak, jak je už nacházíme snad jen v učebnicích geomorfologie a krajinné ekologie. Okres Znojmo jsem ještě v roce 1998 (Veronica 12: 4: 5-9) označil za příklad okresu, kde je ochraně přírody věnována nedostatečná pozornost. Dlužím omluvu Jaroslavě Šilhavé, Vlastě Škorpíkové a dalším znojmským okresním úředníkům, neboť situace na tomto okrese se podstatně zlepšila. Podařilo se zde vyhlásit 3 přírodní parky a začít s registrací významných krajinných prvků. Z celé řady nově vyhlášených maloplošných chráněných území připomeňme alespoň přírodní památku Mandloňová mez, chránící jednu ze čtyř lokalit převzácné mandloně nízké v České republice. Na okrese Znojmo začali také příkladně zakládat nové skladebné prvky územních systémů ekologické stability, podařilo se jim realizovat např. několikahektarový regionální biokoridor s mokřadním biocentrem Božice.

Nemohu se bohužel zmínit o všech v ochraně přírody příkladných okresech, ani o všech svědomitých okresních úřednících, a to ani o všech těch, které osobně znám. Ale nemohu pominout okres Tachov, kde vedoucí referátu životního prostředí OkÚ Pavel Řepa se svými kolegy pečoval o 9 přírodních památek a 17 přírodních rezervací, zasloužil se o vyhlášení 6 přírodních parků (z nich Český les je zřejmě nejrozsáhlejším přírodním parkem v ČR) a o registraci 509 významných krajinných prvků – to je 21,3 % všech registrovaných VKP v České republice!

Zdaleka ne všechny okresy České republiky byly tak úspěšné. Lze pochopit, že se nepodařilo vyhlásit žádný přírodní park na okrese Karviná s krajinou formovanou dlouhodobými devastacemi důlní činností, ale proč není žádný přírodní park například na okresech Kolín, Kutná hora, Náchod nebo Sokolov, to vědí snad jen přednostové okresních úřadů. Veliké rozdíly jsou i v registraci významných krajinných prvků. Žádný krajinný prvek nebyl registrován např. na okrese Žďár (400 návrhů), Strakonice (800 návrhů), ba ani na okrese Vyškov, kde díky prozíravé iniciativě tehdejší okresní ekoložky Ludmily Bínové bylo celoplošné mapování krajiny s následným vymezením kostry ekologické stability provedeno již v roce 1986. Po vyškovských okresních úřednících zůstane tedy jen 178 návrhů na registraci. Po některých okresech nezůstanou ani návrhy. Na okresech Česká Lípa, České Budějovice-město, Děčín, Olomouc-město, Ostrava-město a Rychnov nad Kněžnou nejsou ani přírodní parky (to by se v případě měst dalo pochopit), ani registrované či navrhované významné krajinné prvky.

Co bude dál – optimistický a pesimistický výhled

Poslední prosincový den letošního roku existence okresních úřadů končí. S náklady 2,6 miliard korun začíná další dvouletá fáze reformy veřejné správy. Kompetence okresů od počátku příštího roku převezme 13 krajů a 205 „malých okresů“. Jako malé okresy označují útvary, které se v oficiální byrokratické novořeči nazývají „obce s rozšířenou působností“ či „obce třetího stupně“. Nastane především velké stěhování. Myslím, že pro budoucnost naší přírody je nejdůležitější budoucí osud lidí, tedy okresních úředníků s dobrými znalostmi, zkušenostmi a trpělivostí překonávat nejrůznější obtíže a nástrahy. Přesouvat se ovšem budou nejen lidé, ale také rozsáhlé, unikátní a nenahraditelné soubory materiálů o přírodních hodnotách okresů. Poněkud mne překvapuje, že na žádném z okresních úřadů, které znám, ještě ani v polovině listopadu stěhování nezačalo.

Doufám, že se v budoucnu postupně naplní optimistická prognóza. Osvícení a kvalifikovaní úředníci na krajských úřadech přesvědčí hejtmana a zastupitele, aby na péči o přírodu a krajinu věnovali nejméně takové prostředky, jaké na tento účel vynakládaly okresy s tím, že se tyto prostředky budou postupně zvyšovat. Na úřadech malých okresů bude nejméně jeden kvalifikovaný úředník, pověřený péčí o přírodu a krajinu. Přesvědčí starostu a zastupitele, že stav přírody a krajiny je klíčový pro dobrý život lidí v obcích a důležitý i pro jejich prosperitu. Tento úředník (či úředníci) bude zajišťovat péči o kostru ekologické stability (přírodní rezervace a přírodní památky, registrované a evidované významné krajinné prvky a evidované významné stromy) a podle potřeby registrovat nové VKP. Před pěti lety jsem odhadl, že *„budou-li všude úředníci tak pilní, jako na oddělení ochrany přírody OkÚ Brno-venkov, mohla by být lokální kostra ekologické stability ve všech okresech připravena kolem roku 2005“* (Veronica 12:4:5-9). Na některých malých okresech je tento termín reálný. Na malých okresech začnou podle potřeb a možností hledat cesty k tomu, jak postupně zakládat nové skladebné prvky ekologické stability. Naučí se postupně pro potřeby péče o přírodu a krajinu využívat zdrojů Evropské unie. Budou spolupracovat s nevládními ochránářskými organizacemi a hledat nadstandardní nevládní finanční zdroje. Naše krajina se bude postupně stávat skutečnou krajinou domova, bude dobrým domovem nejen pro lidi, ale i pro volně žijící živočichy a planě rostoucí rostliny.

Varovný pesimistický scénář je založen na tom, že místa na krajských úřadech a úřadech tzv. obcí třetího řádu budou obsazena podle „politických“ kritérií (podle vzoru bývalého ropáckého náměstka pro ochranu přírody, jmenovaného bývalým ministrem životního prostředí, jehož jedinou kvalifikací bylo to, že v dosavadním - dosti dlouhém - životě neměl s ochranou přírody a krajiny nic společného) soustraníky nebo příbuznými hejtmany, starostů či zastupitelů. Ztratí-li se zkušenosti, znalosti a svědomití úředníci a bude-li bůhvíjude rozptýlena databanka materiálů o přírodních hodnotách okresů, začneme s péčí o přírodu a krajinu převážné části území naší republiky znovu od nuly. A bude trvat nejméně dvacet let, než se dostaneme na současnou úroveň. Naplnění pesimistického scénáře by mělo katastrofální důsledky. Proto je třeba velmi pečlivě sledovat především personální politiku krajských úřadů i úřadů malých okresů.

Poděkování na závěr

Myslím si, že ze 17 tisíc okresních úředníků si rozhodně zaslouží uznání a poděkování ti, kteří v podmínkách často nejednoduchých svědomitě pečovali o přírodní hodnoty svého okresu. Na jejich pomníku či pamětní desce by mohl být nápis: *“Všem okresním úředníkům, kteří se přes četná protivenství zasloužili o přírodu naší vlasti“*. Kdo by však stavěl pomníky úředníkům? Snad by mohl ministr životního prostředí jménem vděčných občanů alespoň poděkovat těm nejpilnějším a nejsvědomitějším pracovníkům končících okresních úřadů a vhodnou formou jejich činnost ocenit. Myslím, že mnozí z nich si zaslouží i poděkování od Českého svazu ochránců přírody za to, že chránili přírodu a pečovali o krajinu. Poděkování nás všech, co máme přírodu rádi si svědomití pracovníci končících okresních úřadů rozhodně zaslouží. Trvalým pomníkem jejich práce jsou zachráněné ostrovy přírodních pokladů v naší krajině. Popřejme jim do budoucna osvícené hejtmany, starosty a zastupitele a naplnění optimistického výhledu zajištění péče o přírodu a krajinu v krajích a malých okresech.

Citace:

BUČEK, A.: Loučení s okresy. Veronica. 2002, roč. 16, č. 6, s. 18-20